

This Changes Everything
Naomi Klein
Simon & Schuster
2014
Recension: Veronica Stoeihrel

"In the global neoliberal society profit is more important than life"

Boken handlar om klimatförändringar och klimatförändringarnas viktigaste bov, de fossila bränslens industri, främst oljeindustrin. Det handlar om extrahering av olja och levande organismers hälsa, däribland människans, när dessa befinner sig i närheten av utvinningen. Det handlar om *geo-engineering* och att spela roulett med människans - och jordens - framtid. Men det handlar också om sociala rörelser och kraften i de nya berättelserna som kommer från dessa rörelser, berättelser mot de stora företagen och det rådande ekonomiska systemet som har förorsakat de miljö- och hälsoproblem som vi har idag.

Min personliga reaktion är att jag hoppas att Klein har rätt, att de sociala rörelserna kommer att växa sig så starkt att deras utsagor kommer att tydliggöra att kampen mot klimatförändringarna samtidigt också innebär att kämpa för välfärden, och att denna nya medvetenhet kommer att tvinga fram en förändring av det ekonomiska systemet som bär ansvaret för den sociala och miljömässiga situationen som vi befinner oss i nu.

Det är synd att boken ställer så onödigt höga krav på läsaren, tungrodd som den är till både form och innehåll. Icke desto mindre är den utomordentligt läsvärd. Den ger upphov till många tankar och frågor som sällan tas upp av andra författare. Klein påtalar inte minst den cynism och det sjuka i att försöka tjäna pengar på klimatproblemet. Raytheon, världens största vapenföretag uttalar sig: "Affärsmöjligheterna kommer att expandera kraftigt i samband med människors förändrade sätt att agera, som följer av klimatförändringarna". Här syftas till efterfrågan på militära produkter (vapen och liknande) och tjänster i samband med t.ex. folkliga protester mot statens icke agerande vid torka, översvämningar och stormar.

Världsbanken har räknat ut att risken för att jordens temperatur ökar med 4 grader mot slutet av detta sekel är stor, samtidigt som vi hör den före detta direktören för *Tyndall Centre for Climate Change* varnar oss för att en sådan temperaturökning är oförenlig med ett organiserat, rättvist och civiliserat samhälle i någon som helst form. Höjningen av havsnivån, värmeböljor, skadedjur i jordbruket, fiskindustrins sammanbrott etc. kommer att göra det omöjligt att få det globala samhället att fungera.

Men om vi ser till historien så finns det hopp innan det blir för sent, menar Klein. Så upphörde exempelvis privatbilismen praktiskt taget i England under 2:a världskriget när man behövde spara bränsle till de mest akuta behoven. I USA odlade tre femtedelar av befolkningen sina egna grönsaker i trädgårdar under kriget. Man har också kunnat se att folk accepterade ransoneringar och prisregleringar under samma period när de upplevde dem som rättvisa.

Globalisering och miljön:

På en global nivå är det vanligt att de rika länderna vägrar göra något åt den miljöskuld de har hos fattiga länder (eftersom "den industriella revolutionen", dvs. de rika ländernas framfart, ledde till enorma utsläpp av koldioxid i atmosfären, vilket

drabbade framförallt fattiga länder). I stället förespråkar de högteknologiska lösningar och övergångslösningar som t.ex. utvinning av metan (s.k. naturgas). Samtidigt stiftar man olika migrationslagar för att förhindra att de drabbade människorna flyr undan fattigdom och miljöförstörelse i sina länder.

Man påstår att utvinningen av metan skulle vara mer miljövänlig än olja och kol. Men detta gäller bara när gasen utvinns genom traditionell borrhning, men inte med den nya hydrauliska spräckningstekniken. I det senare fallet är utsläppen 30 % högre om man räknar både utvinningen, lagringen och distributionen. Dessutom är det känt att metan bidrar till uppvärmningen 34 gånger så mycket som koldioxid.

I strävan efter att tjäna mer pengar stämmer olika länder bisarrt nog varandra för olika typer av subventioner av alternativ energi. De kan hävda att dessa subventioner är en form av protektionism som hindrar den fria handeln (!), samtidigt som de anklagar varandra för att inte göra tillräckligt för att minska på koldioxidutsläppen.

Den fria handeln har även lett till att transporten av varor har ökat med 400 % de senaste 20 åren, men inget land tar något ansvar för ökningen av koldioxidutsläppen som den medför eftersom dessa bara räknas när de uppstår inom ett lands gränser.

Några lösningar:

Vi måste börja konsumera mindre nu. Det kan vi göra genom att utveckla bra och billiga kollektiva transportsystem, reparera vägar och broar, bygga cykelvägar, använda lågenergiformer inom jordbruket, stadsplanera för hög densitet osv. Dessa åtgärder befrämjar inte bara klimatet utan även hälsan genom ökad fysisk aktivitet, renare luft och vatten och minskad ojämlikhet. Dessutom skapas fler arbetstillfällen. En studie från *Smart Growth America* visade att satsningar på reparation och underhåll av vägar och broar gav 16% fler jobb per dollar än byggandet av nya sådana. Enligt en rapport från *European Transport Workers Federation* skulle olika åtgärder för att minska utsläppen av koldioxid med 80% inom transportsektorn ge upphov till 7 miljoner nya jobb i Europa. Problemet som Klein däremot inte tar upp är att företagen inte har något intresse av att skapa nya jobb. De strävar tvärtom efter att sänka arbetskostnaden genom att göra sig av med alltför anställda.

Ett annat område där vi kan kämpa mot klimatförändringar och samtidigt minska fattigdomen är jordbruket. Agroekologin, dvs. integrering av träd, buskar, grödor och boskap, leder till en mer effektiv användning av vatten, motverkar erosionen och ger mer näringsrik föda per ytenhet än industriellt jordbruk. Det minskande behovet av olja gynnar klimatet. Dessvärre underlåter Klein att påpeka att detta strider mot företagets vinstintressen och försummar att tala om hur kampen mot dessa ska föras.

Att tvinga den offentliga sfären att krympa när vi behöver den som mest är ohållbart. Så kunde man t.ex. år 2012 i England inte bygga de nödvändiga ca. 300 försvarssystem mot översvämningar p.g.a. av nedskärningar i budgeten.

En hårdare beskattning av stora företag som producerar och använder stora mängder av olja och andra fossila bränslen skulle bidra till att finansiera en utbyggnad av den offentliga sfären och utvecklingen av alternativa energiformer. Oljeföretag kan knappast hota med att flytta utomlands när de har investerat enorma summor i infrastruktur på platsen. Klein anser också att man skulle kunna beskatta

stora finansiella transaktioner och minska anslagen till militären, som i USA tillhör dem som förbrukar mest olja.

Politiska system och miljön:

Enligt Klein uppvisar kapitalistiska och socialistiska system några gemensamma särdrag: båda är centralistiska, båda strävar efter tillväxt. Medan statlig centralism råder under socialismen, ligger den centraliserade makten i händerna på de stora företagen i kapitalistiska system. Vi måste decentralisera, menar Klein, t.ex. som man har gjort i Tyskland när det gäller el-marknaden, och i samband med detta också den politiska makten och rikedomens fördelning. Ca. hälften av de tyska anläggningarna för förnyelsebar energi drivs av bönderna, civila grupper och energikooperativ. När de producerar överskottsenergi kan de sälja den tillbaka till nätet. Den tyska regeringen ansvarar för långtidsplanering (som befrämjar förnyelsebar energi), fixerar priserna och ser till att det ska finnas en rättvis spelplan som öppnar för olika grupper att komma in på denna marknad.

För att kunna överleva inom det kapitalistiska systemet måste energiföretag visa att deras olje- och gasreserver är minst lika stora som de aktuella produktionsvolymerna. Detta gör att dessa företag ständigt letar efter nya olje- och gasförekomster att utvinna. I samband med den ekonomiska krisen har samma kapitalistiska system tillåtit ökad användning av kol i både England och Tyskland. När krisen ledde till minskad efterfrågan på varor, minskade också priset på kol eftersom överskottet på utsläppstillstånd ökade. När priset på kol sjönk ökade följaktligen den kolbaserade elproduktionen.

Idén om att rädda planeten med högteknologi:

Det finns flera idéer om planetens räddning med högteknologi. De högteknologiska lösningarna bådär emellertid oftast inte gott för planetens framtid. De finns t.ex. förslag på att gödsla haven med järn för att få igång en algbloomning som genom fotosyntes skulle kunna omvandla koldioxid till biomassa. Några har kommit på att täcka världens öknar med vita dukar för att reflektera solljuset. En annan "lösning" går ut på att utveckla olika maskiner som kan suga in koldioxiden från atmosfären. Andra innovationer avser att injicera olika kemiska partiklar i atmosfären för att reflektera solvärmen, eller att spruta vatten i atmosfären för att påverka bildandet och kvaliteten av moln. Det finns säkert fler som ännu inte kommit till offentlighetens kännedom. Ingen av männen bakom förslagen verkar ha frågat sig vad som händer med ekosystemet om man skulle använda sig av dem. Klein påpekar att injicering av partiklar i luften skulle dels minska kapaciteten att producera solenergi, dels att värmen skulle minskas, men inte koldioxidhalten som bl.a. leder till havens försurning (och därmed att påverka hela ekosystemet). Samma åtgärd skulle orsaka allvarlig torka i Afrika och delar av Asien. Klein frågar sig om denna lösning ens hade övervägts om de drabbade världsdelen hade varit Nordamerika eller Europa. Problemet med att suga in koldioxid från atmosfären är att vi inte vet hur den ska kunna lagras på ett säkert sätt.

Högteknologin och politik:

Klein gör här en intressant iakttagelse. Amerikanska Republikaner klagat över alla försök från staten att reglera utsläppen av koldioxid. Samtidigt är Republikanerna själva de största anhängare av högteknologiska lösningar för att kunna fortsätta med *business as usual*. Klein frågar sig om inte den högteknologiska åtgärden

att t. ex. minska mängden solljus som når varje person på jorden vida överträffar statens påstådda regleringsiver.

Oljeutvinning, hälsa och sociala rörelser:

Klein ger exempel efter exempel på civila rörelser mot olje- och kolföretags verksamhet när man har sett hur folk som bor i närheten av industrierna lider av högre antal cancerfall, reproduktionsproblem, kongenitala hjärtproblem och missbildningar. Hon berättar också om svaren från regeringar. Man har satt polis och militär för att tysta ner deras röster. Men det har också hänt att de har lyckats få igenom sina krav på miljölagar. Då har emellertid rörelsen kunnat skaffa sig gehör tack vare inflytelserika medlemmar som förfogat över sådant socialt och kulturellt kapital som värderas högt av den rådande ordningen. Klein är alltså inte naiv, hon vet att regeringar gör skillnad på folk och folk. Men hon tror att om dessa civila rörelser når global spridning kommer man inte att kunna nonchalera dem.

Miljörörelserna:

Det har inte sällan hänt att miljöorganisationer har tagit emot pengar från oljeindustrin. Idag är det nästan omöjligt, varken i USA eller i Europa, att utföra något arbete i det allmännas intresse utan pengar från tvivelaktiga källor. Det finns dock några undantag som t.ex. *Greenpeace* och *Friends of Earth*. Miljöorganisationer som samarbetat med gas- och oljeindustrin har utgått ifrån antagandet att eftersom man inte kan vinna mot företagen är det lika bra att försöka få dem att förstå att de kan tjäna pengar på att jobba miljövänligt. Samma miljöorganisationer har också vänt på steken och försökt att med "marknadsmässiga" metoder få människor att konsumera mera miljövänligt, att övertala dem att välja "rätt". Men om vi ser till hur koldioxidhalten i atmosfären har ökat sedan 1990-talets början ser vi också att dessa strategier inte har fungerat.

Tyvärr har idén om "riskbedömning" också accepterats av miljöorganisationerna de senaste decennierna. Man har försökt att väga farliga nivåer av kontaminering mot behovet av vinst och ekonomisk tillväxt, som om den ekonomiska tillväxten skulle ha betydelse i en värld som brutit samman ekologiskt. Men Klein menar att de nya sociala rörelserna ("Blockadia") inte längre accepterar denna form av riskbedömning och i stället kräver en försiktighetsprincip, d.v.s. att man inte godtar några åtgärder om man inte helt säkert vet att de är ofarliga, både för människans och planetens hälsa.

Miljö, politik och handel:

Gas- och oljeindustrin bemöter rörelserna med att hänvisa till Världshandelsorganisationen (WTO) och de internationella överenskommelserna inom handeln. Dessa överenskommelser försvårar och gör det i många fall omöjligt för regeringar att begränsa exploateringen och exporten av olja. Dessa internationella överenskommelser kan emellertid bara existera så länge de får regeringars samtycke, påpekar Klein. Att de stöds av regeringar har i sin tur att göra med vårt politiska system, som gynnar korruption på regeringsnivå - en demokratisk kris, tillägger hon.

De senaste decenniernas utveckling har karakteriserats av privatisering av den offentliga sektorn, avregleringar av det privata sektorn och en lägre skattebörda för företagen. Detta har varit möjligt genom att gränsen mellan de stora företagen och regeringarna har suddats ut. I t.ex. länder som USA och England blir det allt svårare att hålla isär oljeindustrin och respektive lands regering p.g.a. olika typer av lobbyverksamhet och när oljeindustrins representanter senare återfinns som

regeringsledamöter [och tvärtom]. Efter flera decenniers frihandelsexperimentet står det nu klart att marknadsfriheten inte lett till någon minskad ökning av koldioxidhalten i atmosfären. Data från 2013 visar att utsläppen av koldioxid har ökat med 61% sedan 1990.

En annan marknadsbaserad strategi som inte heller har fungerat är den s.k. *Clean Development Mechanism* (CDM) som går ut på att de rika länderna ska kunna tillgodogöra sig koldioxidkvoter genom att t. ex. köpa och sköta skogpartier i tredje världen (eftersom träden verkar koldioxid-sänkande). I praktiken har systemet tillåtit företagen att släppa ut mer när de kan köpa sig rätten att göra det eller tjäna pengar på att sälja dessa kvoter till andra företag, som då får släppa ut mer istället. CDM har dessutom andra negativa socioekonomiska konsekvenser. Ursprungsinvånarna i dessa "skyddade" skogar har förbjudits att leva som de alltid gjort, d.v.s. på jakt och fiske, och därmed tvingat dem att flytta till städernas slumområden där arbetstillfällena är närmast obefintliga.

Klein berättar även om bisarra händelser, som när företag avsiktligt har kontaminerat luften för att kunna få pengar för att åtgärda det eller som i Nigeria, där oljeföretag har begärt att få koldioxidkrediter under FN:s system för att inte längre sätta eld på metanen som frigörs i samband med borrhningen efter olja. Att företagen sätter eld på denna gas trots lagar som förbjuder det har att göra med att det är billigare att elda upp gasen än att använda teknik för att ta hand om gasen på ett säkert sätt.

Vilka är dessa människor som insisterar på fri handel?

Forskare vid Yales upptäckte att människor med en mer jämlik och kommunitariansk syn på världen var betydligt mer benägna att acceptera den vetenskapliga konsensus om klimatförändringar än människor som hade en mer hierarkisk och individualistisk syn på världen. Huvudförfattare till denna studie menar att det brukar vara lättare att förneka verkligheten än att vara beredd att ändra på sättet att se på världen. Detta gör att människor som tror på och försvarar det befintliga ekonomiska systemet är mer benägna att förneka alla fakta som kan leda till att man ifrågasätter systemet.

Vem ska betala den historiska skulden som de rika länderna har hos de fattiga?

Det var de rika ländernas industriella revolution som orsakade de miljöproblem vi har idag. Det är de fattigaste länderna som drabbats värst p.g.a. sitt geografiska läge och bristen på infrastruktur och teknologi. Vem ska betala denna skuld? Inte vi skattebetalare menar Klein, utan de stora företagen som bär ansvaret.

Sociala rörelser och nya berättelser:

Enligt Klein finns det i USA åtminstone ett historiskt exempel som tyder på möjligheten att förändra det ekonomiska systemet. Det är arbetarrörelsen som uppstod i samband med den stora depressionen och som tvingade fram ett program för social säkerhet, stora offentliga satsningar på infrastruktur, kollektivtrafik etc. Kleins optimism grundar sig på den sociala aktivismen, som enligt henne har ökat på olika fronter i världen, från arbetarrörelser till kvinnorörelser, ungdomsrörelser, rörelser av professionella grupper etc. Hon ser kampen mot klimatförändring som en del av en större kamp för den offentliga sektorns återupprättelse och utveckling. Men hon menar att för att detta ska kunna ske måste vi ersätta gamla berättelser med nya, där vi tar upp frågor om vad det är som vi värderar som kollektiv. Hon ser likheter mellan en sådan process och det nya tänkandet som på 1800-talet ledde fram till slaveriets avskaffande, då nya berättelser förändrade rådande moralbegrepp. Vi vinner inte

kampen mot klimatförändringar genom att hävda att det är mer kostnadseffektivt att satsa på att minska utsläppen nu än i framtiden. Att hävda detta är monströst säger hon, för det betyder att vi prioriterar pengarna framför människor. Och, tillägger Klein: vi måste vara på alerten inför nästa kris för att snabbt kunna bygga och sprida de nya berättelserna som kan rädda välfärden, och ytterst, hela vår civilisation.